

OLÁH ANDRÁS (1959) Mátészalka

OLÁH ANDRÁS

Nagy Zsuka: pigment

Orpheusz, 2018

A társadalom elesettjeit, kiszolgáltatottjait állítja új verseskönyvének középpontjába Nagy Zsuka, aki borzongatóan hiteles pillanatfelvételeket készít a peremvidéken élőkről. Szocioröntgen. Ezzel a találó kifejezéssel összegzi és jellemzi a szerző a kötetbe gyűjtött írásokat. Nagyítót tart az olvasó elé, s a lencse mögött kibontakozó emberi sorsok naturalisztikus felmutatása nyomán valóban érzékeny láttelet bontakozik ki. Egyik oldalon a félelemben élők, hajléktalanok, nincstelenek, árvák, alkoholisták – vagyis a társadalom számkivetettjei – mutatják meg emberi arcukat, illetve amit arcukból megőrizni tudtak. Másik oldalon a hétköznapiakba belefásult, csak magával – vagy már magával sem – törődő ember elgépiesedő alakja bontakozik ki.

A mindennapjainkat egyre inkább eluráló médiaszemlélet celebekre fókuszáló virtuális álvalósága, öntelt és magamutogató világa kipusztítja az érzékenységet, az odafigyelést. Kihalóban a szolidaritás, az összefogás, az önzetlen támogatás. Az ember hajlamos elfordítani a fejét, ha szörnyűségeket lát. Kerüli és megveti a csúnyának látszót. Kerüli a kéregetőket, a parkok padjain vagy az aluljárókban meghúzódó hajléktalanokat, elítéli a kocsmatöltelékeket – anélkül, hogy megvizsgálná, mérlegelné, mi áll a háttérben. Lebutulnak az egészséges ösztönök, az érzések, az érzelmek. Verseny van, ahol a harsányak, a mindenben átgázolók jutnak előnyhöz, rájuk vetül a reflektorfény. Mindez egyre durvábban és erősebben nyomja rá bélyegét a hétköznapi emberi viszonyokra is.

A felfakadó sebek okozta fájdalmak kibeszélésére szánta el magát Nagy Zsuka. A családon belüli erőszak sokáig tabutémának számított. A költő egy zátonyra futott kapcsolat brutális valóságát vilantja fel a kötet első ciklusában. A nyitó vers rögtön a mélybe rántja az olvasót: „láttam a szemén, mikor hazajött, / meg fog ütni. mosolyogtam, levettem a kabátját. / ránézett az asztalra és ütött, mert meg volt terítve, / és nem vártam meg” (*vacsora*). Egy kisziklott kapcsolat elvéréseinek leszünk tanúi, ahol a megalázottság és a reménytelenség bélyegzi meg a hétköznapiakat. Nincs segítő akarat, nincs támasz. Marad a beletörődés és a szégyen, ahol már az is eredmény, ha sikerül titokban tartani az elszenvetett megaláztatást: „ordította, lekurvázott, odavágott a falhoz, / belém rúgott” [...] „hét év öltéseivel a

szívemben is hittem neki, / csak ne kelljen elmondanom senkinek, / hogyan élünk” (*töredékek egy házasságból*).

Ebben a világban mindenki vesztese valaminek, mindenki csak a menedéket keresi, legyen az az édesanya köténye, az egyenruha, a drog vagy az alkohol – de összességében mindenki legyőzöttként éli az életét. A bezárkózás tűnik az egyedüli kiútnak, menedéknek: „ne nyiss meg egy kaput sem [...] / mert annál többen tehetik be / a lábukat” (*falt*).

A következő ciklus (*földutakon rövidre vágva*) is a reménytelenséget, a kiábrándultságot, a változás és változtatás csődjét erősíti. Ha történik is valami, nincsenek valódi eredmények: „náluk a csere mindig egy kis restaurálás” csupán (*restauráció*), a rendszerváltás sem hozott gyökeresen újat, sok tekintetben csak átkeresztelődtek a fogalmak.

A peremen élő számára csak az tűnik menekülési útnak, hogy a „nagyokat” utánözva megpróbálja a túlélésre játszani – tehát megtanul csalni, hazudni, lopni ő is. A világ ilyen értelemben erősen megcsúnyult, legjobb nem látni és nem tudni arról, hogy mi történik. Jó példa erre a *bor és gázolaj* című vers: „Hátul magában beszél az öreg, / örül, hogy nem lát semmit... / Befele nézni szebb, / a múltban maradtak a színek. Gázolajat ő is lopott, /.../ A barátját akkor elvitte ez a kúra, bekerült a kórházba, / szétitta a máját, infúzióra kötötték, gyógyszerekkel kezelték, / mikor jobban lett, kiszedte a kezéből a branült, / felvette a pizzamájára köntösét, és kiment leinni magát / a gyógyegérbe, két nap múlva meghalt. Az öreg azóta nem lát...” Egyetlen szeretnivaló van ebben az életben, hogy a vég kiszámítható.

A pusztulás mindenhol felüti a fejét. A kocsmaokban, az aluljárókban éppúgy, mint a modern kor emeletes panelszörnyeiben, ahol az együtt (egymás mellett) élés emberi jegyei minimalizálódtak. A harmadik ciklus a szomszédok viszonyrendszerét veszi górcső alá. Nem ismerik egymást, csak bizonyos jeleket tapasztalnak. („Áthallatszik, hogy dugnak a szomszédban, / szerintem nem szeretkeznek. / Én depressziósan fekszem, / és örülök, hogy nekik jó” [1/1.]. „Éjszaka összeveszett a szomszéd pár. / llyenkor szexelni szoktak. Mi lehet a baj” [1/4.]. „A szomszéd nénit nem látogatja senki” [2/3.].) Csak a zaj, a sikoltás, a kopogós papucs ad útmutatást.

Vagyis az, ami zavaró. Ami távol tart, ami elriaszt a másiktól.

A látszólag emberi gesztusok mögött is önvédelmi reflexek működnek: „A szomszéd nénit nem szeretjük. / De vettünk neki gumipapucsot” (2/4.). Csak a váratlan traumák térítik észre a lelkiileg elsivárosodó embert. Ilyenkor is inkább csak a gyöttrő büntudat kelt föl szunnyadó emberi érzéseket: „Elvitte a mentő a szomszéd nénit. / Félünk, hogy mi átkoztuk el. / Büntudatos csendben várjuk / fentről a kopogást. Szombaton / hajnal ötkor fent vagyunk. Várjuk / halljuk-e a mosógépet dübörögni” (3/1).

A reményvesztettség, a jövőtlenség dermesztő hidege sugárizik a *pésméker* ciklusból. Van olyan pont, olyan emberi sors, ahol már az Istenbe vetett remény is megbicsaklik. Az aluljárók hajléktalanjai a társadalom szemeténeke minősülnek. Innen nézve mások a távolságok, beszűkülnek a kilátások és a lehetőségek: „a szűk úton felfelé sok graffiti van, / macskák, ürülék, egy anarchista / jel, mari szeretlek felirat. monogramok / aránytalan szívekben. //...// keresem az Istent, / azt mondták, a sarkon túl, / egy kicsi utcán át, a kisbolt mellett, / ahol régen egy trafik állt, / van egy lépcsősor, és ott van, / de ha odaérek, kérdeznek meg valakit...” (*videoklip*). Ahogy mások az álmok is. Csöppet sem nagyratörők. A minimumra korlátozódnak – de számukra az is elérhetetlen. („álmukban saját asztaluk van, és szabadok, teremtenek és szereznek. / vasalt a blúzuk, az ingük, a farmerjük tiszta, a cipőjük fénylik, / és van a fejük felett fedél, egyszerű, kicsi szobák, és csinálja mindegyik a maga dolgát, / azt, amit csak ők tudnak, nem részegek, talpas üvegpohárból kocintanak, / mert valami ünnep van, vagy valami jó dolog, vagy csak úgy” [*ketten az utcán*]).

Felbukkannak egyéb szörnyűségek is. Sok olyan hatás van, ami miatt kibicsaklik az élet, mellékvágányra sodródik az ember, de talán mind közül a legszörnyűbb egy gyermekként megélt szexuális zaklatás. Következzék egy megalázott vallo-mása: „mikor anya elment otthonról, / bejött a szobámba, sokat játszottunk. / mindig ugyanazt. anyást-apást. / örültem, hogy anya lehetek. / szót fogadtam, és lefeküdtem az ágyra. / aztán mindig kaptam egy plüssbabát. / és megfogadtuk, nem mondjuk el senkinek” (*spoiler* – negyedik rész). Ami van, azzal szembesítenünk kell magunkat. Nem lehet félrenézni, átsiklani fölötte. Ki kell beszélni a bennünk rejlő traumákat – csak így lehet eredményes a terápia.

A záró ciklus (*branül*) versei két ember kapcsolatán keresztül a „hol rontottuk el” kérdéskörét is boncolgatva a kiszámítható következményeket tárja eléink. A ciklushoz írott előbeszéd (*praefatio*) vol-

taképpen összefoglalja mindazt, ami várható. A bizonytalanság, az akarattalanság, az útvesztés, a megoldásnak hitt tévedések eredményét: „félrelép egy képzelet, / nem így akartuk /... / megveszel egy kötelet, / és nem akasztod fel magad, lelépsz az autók elé, de visszalépsz, / felmész a víztoronyba, aztán nem ugrasz le, /.../ ki szült téged, ki az anyád, / szavahihetetlen vagy”. Csak egyetlen dolog bizonyos: nem így akartuk. Ám mégis gyakran csak azt érzük el, hogy „senkinek ne legyen játszótársa, / minden csak a szíven kívül legyen” (*extrakardinális*).

A versbéli pár (leegyszerűsítve: a gondozó és a gondozásra szoruló személy) kínzó megpróbáltatásai olykor már csupán az érzékek tompításával (alkohol) viselhetők el. Mégis menni kell tovább. A „vodka” csak ideiglenes stáció. Nem téríthet el. A problémák megoldását addig kell megtalálni, míg nem késő. Az idő legyőzhetetlennek tűnő vetélytárs, és a halál mindent átfest. Átszínezheti a legszebb pillanatokot is: „ne vigyél minket kísértésbe, / nincs huzat a paplanon, / fehér minden, mint a mennyekben, / csavard le a lámpát, Istenem, / a tiéd megszületett, az enyém gépekre költözött” (*karácsony*).

Meghalni sokféleképpen lehet. A biológiai értelemben vett halállal szinte naponta szembe kell néznünk. Életünk során többször is gyászra kényszerülünk. De ezekre számítunk. Fáj a veszteség, ám tudjuk, hogy elkerülhetetlen („nézem az új ágyat, / amin már te nem, / mint egy hajótörött, kétségbeesetten nézek, / és hullnak a könnyeim esőnek” [*biodiverzitás*]). Ugyanakkor azonban sújt bennünket egy másik halál is: a kapcsolatok, az emberi viszonyok pusztulása. Ami nem a természet törvényei szerint működik, s amiért különösen felelősek vagyunk. Csak erre a felelősségre olykor késve döbbenünk rá. A halogatás is halál („majd elmegyek hozzád, / elmondom neked, hogy ma sem bírtam felkelni, és elmenni hozzád” [*felhangolva*]). És halál a felejtés is.

A ciklus egyik keserű hangú versének (*metafizika*) József Attila *Altatójára* utaló soraiban tárul eléink talán a legteljesebben a hiány fájdalma: „vodkát iszom, és kinyílt a hasamon a heg, / úgyis régen

akarunk gyereket, nyúlj belém, / és válassz valami egyet, hogy felsírhasson egy ösztön, / és becsukhassa szemét a méh, benne a szakadás, / elfordulsz tőlem, mert nincs bent semmi, / csak kint szorong egy kis balázs”.

Nagy Zsuka versgyűjteménye azért is izgalmas, mert egy-egy témának több variánsát is felvillantja. A különböző viszonyok más-más aspektusból történő vizsgálata szinte az egész kötetben nyomon követhető: ilyen az első ciklus házasságtraumáinak bemutatása, a felbomló családi kapcsolatok ábrázolása, vagy az otthon és a szeretet hiányként való elgondolása a könyv szinte minden szakaszában.

A *pigment* írásai nem a felszínt, hanem az igazi mélységeket – egy beteg világ veszélyt rejtő szakadékait –, tehát az élet sötét oldalait boncolgatják. Nagy Zsuka ehhez a legtermészetesebb – ebből adódóan a leghitelesebb – beszédmódot választotta. Versei szinte csontra vetköztetetten szikárák, szavai kemények és kíméletlenül őszinték. A „versformát – miként azt Rakovszky Zsuzsa jegyzi meg a szerző írásaival kapcsolatban – az indulat, az erős érzelmek dinamikája határozza meg”. Szabad versek. Feltartóztathatatlanul zúduló szavak. Nincsenek fékek, nincsenek gátlások. Csak a kendőzetlen tények és a hozzájuk kötődő érzések.

SMID RÓBERT

Szilágyi-Nagy Ildikó: A bazsarózsás lampion

Előretolt Helyőrség, 2018

SMID RÓBERT (1986) Budapest

Az amerikai kultúratudós Eugene Thacker egy, a japán horrorfilmeket vizsgáló tanulmányában arra a megállapításra jut, hogy az euroatlanti borzongatási hagyománnyal ellentétben azok nem a hirtelen ijesztgetés és a pattanásig kitarított feszültség hátróltta spektrumon állítják elő a horror tapasztalatát, mint inkább olyan hibára fókuszálnak a fizikai létezésben, amely a valóságba vetett hitünket megingatva idézi elő a rettegés érzetét. Az egyik bevált módszer erre, amikor mindenféle ártó szellemek megszállják az egyszerű használati tárgyakat (például gyilkos lámpabúrát csinálva egy éjjelilámpából), de a duplikáció, a doppelgänger szerepeltetése is hasonlóan közkedvelt eljárás. Szilágyi-Nagy Ildikó új regénye pedig nem fukarkodik az effajta interkulturális szüzséelemek kombinációjával – és nem kizárólag a Szanjútei Encsó *Kísértellámpás* című regényéből vett intertextek miatt –, hogy olvasóját ne egyszerűen zavarba hozza, hanem szüntelenül egy ontológiai-textuális zavar állapotában tartsa. Három generációra kiterjedő családtörténetével *A bazsarózsás lampion* nem pusztán a nőalakok egymásra hatását, átöröklött sérelmeit és megismételt hibáit mutatja fel csereaktusokként, de a legváratlanabb epizódoknál cseréli ki egymással szereplőit, ahogy az elbeszélői szövege is gyakorta siklik át E/3-ból E/1-be bármifajta fokalizációs átmenet közbeiktatása vagy a történet szintjén jelölt tett motiváció nélkül. Nemhiába „kísértethistória”

a regény műfaji önmegjelölése: átjárják azt a nagymama, az anya és a lány, Julianna múltjának szellemei – összemosódva és új alakokban visszatérve, hogy a sztori konklúziója a családtörténet elbeszélhetetlenségéről tegyen tanúbizonyságot, az elbeszélői jelen és az ahhoz vezető események összekötésének kudarcát és megérthetlenségét hangsúlyozva. A horror itt sem a mézárulásból vagy a feszültségből fakad, hanem az arra való rádöbbenésből, hogy a szellemeket nem kell megidézni, mivel sosem lehet szabadulni tőlük; a saját perspektívára tett valamennyi reflexióba bezavarnak, amíg teljesen el nem takarják a valódi történéseket az olvasó elől is.

Szerencsére a nyelvi pallérozottság azonban nagyon is érzékelhető marad a kötetben, és éppen a zavar tolja azt előtérbe. Nemcsak az elbeszélői perspektíva váltakozik véletlenszerűen, mint a lengő lampion, de egyes, epitheton ornansnak beillő jelzők is szabadon vándorolnak a szereplők között: a „fiatal nagyanyám”-ból így lesz „fiatal anyám”, Julianna pedig csakugyan a nyelven keresztül kreálja meg saját tükörképeként Ángelt a virtuális valósággá vált nyelvi térben a kommunikáció során a *Nem boldogtalanságból, hanem mert így nőtt fel* fejezetnél. Szintén a nyelv indokolja, hogy a csecsemőként egy angyal közbelépése által megmentett Julianna e (feltehetőleg) fedőemlék miatt vonzódik az anyagi tulajdonveket birtokló férfiakhoz, mint amilyen

Ángel vagy Gábrriel. De megkettőződésekből sincs hiány: referenciális zavart okozhat, hogy Szilágyi-Nagy új regényébe az előző, Emma Ovary álnév alatt megjelentett kötet írásjelenete is bekerült, azonban olyan változatban, hogy Julianna saját neve alatt adja be kiadókhöz Óváry Emma nevű báránójának regényét, amelynek alapötletét is maga javasolta. A nyelvi térbe történő áthelyeződés ugyancsak szép színreviteleként olvasható az is, ahogy a nőikonfekció-osztályra történő látogatás a nagymama részéről hirtelen helyesírási problémaként aposztrofálódik a mozgószabály miatt, és onnantól kezdve maga a részleg már mint a nyelv egy aspektusa, a helyesírás területe képződik meg, ahol ki-be járkálnak a szereplők. Csodálkozhatunk-e ennek alapján, ha a fikción belüli referencia és a metanyelvi gesztusok ugyanarra a szintre helyezése okozza a cselekményelemek elsődrendű zavarát, még markánsabban, mint az (a még) élők szférájában garázdálkodó szellemek – azaz, hogy a nyelv és a valóság közötti viszonyok maguk is kísértetekké válnak a szereplők életében. Ezért alakulhat a nagymamának az Állami Biztosító alabárdos logójával díszített szatyra egy bárdná, amellyel le sújt a férjével flörtölő eladóra. A zavar itt szemiotikai természetű: a jel és hordozójának viszonya megbomlik, a jelölt tárgyának, vagyis a bárdnak a helyébe a vehikulum, a szatyor lép. Hasonlóan komplex megoldás a szöveg részéről, amikor a *szellem* és a *kísértet* a magyarban etimológiailag nem összefüggő szavak egymáshoz párosítását végzi el az egyes jelenetekben. Például amikor az anya szerelme, Henrik azon lamentál, hogy pókezzenek-e, és kiszámolja a nyeresi esélyeit, a narrátor a következő megjegyzést fűzi e kalkulációhoz: „Henrik azért volt képes erre a gyors matematikai mutatványra, mert annyira félt a *kísértetektől*, hogy rögtön tornáztatni kezdte az agyát, amit eddig eléggé elhanyagolt. De magában fogadkozott, hogy ezentúl gondot fordít a *szellemi* fejlődésére” [kiemelés tőlem, S. R.].

Ha nem vállalkozom is a cselekményszálak viszonyának felgöngyölítésére, azokra a diszkurzív zsáner-erővonalakra semmiképp sem mulasztanék el reflektálni, amelyek mentén a történetek, illetve azok egymáshoz képesti viszonyai olvashatóvá teszik magukat. Szilágyi-Nagy kísértethistóriájában a Fejős Éva-féle nőregények szintetizálódnak az angol gótikával (néhol Jane Austen *Northanger Abbey*-je is eszünkbe juthat, amely regény már ele-

ve az akkor kortárs gótikus horror paródiáját nyújtotta), egyúttal magába dolgozva az európaiktól radikálisan eltérő japán kísértettörténetek motivikáját is. A zsánerek olvasztótégelyének e folytonos folytatása olyan, a populáris és a magas irodalom felől egyszerre olvasható jeleneteket eredményez, mint amikor az említett áruházi mészárlás következtében elárvult Kata – aki aztán cselédként kerül „fiatal nagymamához” – késébe véletlenül beleszalad a nagymama. Nehéz eldönteni, hogy egy *Kill Bill*-re emlékeztető leszámolásjelenettel van dolgunk, vagy az *Édes Anna* nevezetes epizódjára történő rájátszással. A *bazsarózsás lampion* így a kortárs irodalmi közegben valahol a csodás lényekkel kibővített klasszikusok újraírásai (*Bűszkeség és balítélet meg a zombik*) és az itthon is szárnyait bontogató, úgynevezett „new weird” prózairodalma (Bartók Imre, Csutak Gabi, Papp-Zakor Ilka, Szalay Álmos, Szerényi Szabolcs, Veres Attila) között helyezhető el. A kegyetlenkedések horrorisztikusságát azonban éppen a legerőszakosabb szituációk szenvtelensége miatt írja felül az abszurdítás, míg az erotikumnak beállított perverziók, illetve a képtelen szexuális helyzetek fonák mód kizárólag humorforrásokként tudnak funkcionálni. Például miután a nagymama új élettársa és annak szeretője megkínózták Katát, a cselédet, Rita így búcsúzik el a páztoróra zárlataként: „– Géza, Jézusmária, hogy elszáll az idő, ha az ember aktív pihenéssel tölti, nem csak hentereg a rekamién! Ötkor szakszervezeti uzsonnára kell mennem a biztosítóhoz – ezzel in-tegetések közepette távozott.”

A szado-mazo játékok és az agresszió ugyanakkor nem maradnak a (mint már említettem) narratív felettébb identitászavaros elbeszélő részéről analitikus kommentárok nélkül. Viszont nem pusztán azon a jogon építik le ezek a megszólalások a metafizikai és pszichoanalitikus narratívákat, hogy maguk is egy kezelésre szo-

ruló pozícióból artikulálódnak, hanem azzal is, hogy szándékosan nevetségessé vannak téve ezek a nagy narratívák: klisékként láttatódnak, ráadásul ok-okozati alapon. Amikor Julianna az indiános könyvekhez fordul annak érdekében, hogy szeretője lelkivilágát megértse, akkor a következő, logikusnak tűnő eszmefuttatással magyarázza meg magának, miért másra vetett Gábrriel szemet: „Meg azt is megértettem, hogy Gábrriel szeretne nagy törzsfőnök lenni, ezért látta bele a lányba az indiánt. Mert ha Cintia, így hívták a lányt a közértekből, indián, és a

törzsfőnök szeretőjére emlékeztet, akkor Gábrriel is az, és ha Cintia Gábrriel szeretője, akkor Gábrriel törzsfőnök.” Tiszta sor, nem? Az ilyen és ehhez hasonló amatőr pszichológiai fejtegetések azonban maguk is elfojtó aktusokként működnek, ezzel tudattalanul rávilágítva arra a komolyságra, amin az olvasó mégis inkább jókat nevetgél. Szembetűnő lehet ugyanis, hogy a kegyetlenkedésekről a könyv vége felé már csak a szereplők reakcióiból értesülünk, a következő esetben az elfedés (ami ráadásul Szanjútei említett regényéből vett intertextussal kiviteleződik) nem kizárólag ellipszis az elbeszélésben, de pszichológiai szinten is érvényesül elfojtásként: „Tamás az ágy felé hajolt, ám ugyanabban a pillanatban üvöltve hátrahőkölt. Otília felvisított és az előtérbe rohant. – Ilyen szörnyűséget még életemben nem láttam – nyögte Tamás, amint utolérte a feleségét. Te meg mit üvöltesz, rám hozod a szívbajt!” [kiemelés az eredetiben]. Miközben a jelenet komikus,

ami történik – úgy a történet, mint az elbeszélés szintjén –, az vérezen komoly.

A regény lapjain elbeszélte családtörténet ezért kőkemény traumanarratíva, amely paranoiásan köt össze mindenkit mindenkivel, önkényes ok-okozati viszonyokat felvázolva események és alakok között, a legfiatalabb generáció, Julianna pedig nem tud nem saját genealógiájának szellemeivel szembeülni a fejezetenként változó férfiakkban. Hogy az első részben kapott lidokain okozta hallucinációk sodorták-e egy olvasmányélményeit vegyítő Don Quijote-komplexusba, amelyben mégiscsak igyekszik a gótikus horror, a japán kísértethistóriák és a lányregény felől rekonstruálni családtörténetét, annak kérdését a könyv nyitva hagyja. Amit kapunk helyette, az egy végletekig és az eszement humorig traumatizált nyelvezet; akárcsak Sárbogárdi Jolán vagy Geröcs Péter *Győztesek köztársaságának* titkárnöje: annyira sérült, hogy az már vicces.

KEMSEI ISTVÁN (1944) Budapest

KEMSEI ISTVÁN

Szalay Károly: A sátánizált Horthy

Antológia, 2018

Szalay Károly kellemetlen gondolkodó, a nagy világ- és kultúraproblémák feltérképezője. Monográfiák, esszéketek, filmográfiák, művészettörténeti munkák, regények jelzik hosszú pályaképét. Összesen harminckilenc mű. *A sátánizált Horthy* a negyvenedik a sorban. Mondjuk, illene ünnepelni, mert ez a történelmi pamflet – a Magyar Demokratában megjelent cikksorozat szerkesztett változata – messze túlmutat önmagán.

Talán mióta világ a világ, nem léteztek annyira színes változatai az elhanyagolt emlékezetnek, mint a 20. században. Létrejött az a paradoxon, miszerint minél gazdagabban, minél pontosabban – jószerevel percről percre, a legapróbb eseménytől a leghatásosabbakig – dokumentált egy korszak, annál nagyobb az esélye annak, hogy az összegző történettudomány eltévedjen az adatok halmazában, s majdnem szépírói szinten létrehozson egy-egy virtuális valóságot, amely éppen olyan, mint az igazi, de mégsem. A történések közötti vita ott és akkor kezdődik, amikor ezek a valóságok összetalálkoznak, s az egyik uralkodó vélemény ki akarja oltani a másikat.

Epikurosz szerint az istenek a világ intermundiumaiban élnek, közönyösen az ember sorsa iránt. A modern ember azonban ravaszkodó természet, az isteneket megkerülve képesnek tudja magát úgy cselekedni, hogy az eredendő, tényleges valóságot tegye meg intermundiummá. Azaz mindannyian valamiféle intermundiumban élünk, amit aztán gondosan gondozunk, kitesszük őt a renoválások, restaurálások, átfestések szeszélyes, állandó kényszerének. Mennyivel elvágólagosabbak voltak a régi egyiptomiak: egyszerűen levésték oszlopaikról a neveket, eseményeket, amik a továbbiakban nem voltak rekonstruálhatók, többé egyszerűen nem léteztek. S még ez a tökéletesnek tetsző munka is mennyire hebehurgya gondolkodásra vallott! Ugyanis mindig maradt valami elhanyagolt nyom, amiből az utókor kislabilizálhatta az eltüntetni kívánt személyeket, elsősorban természetesen uralkodókat, s a velük történeteket.

Philosophia est ancilla theologiae – állítólag Aquinói Szent Tamástól eredeztethető ez a közep-korból ránk maradt bölcsesség, ami azóta számtalan változatban kering a tudományos világban, azaz

bármire ráfogható, hogy valami valaminek a szolgálóleánya, esetünkben és Szalay Károly gondolatmenetének kiindulópontja szerint: a történelem tudománya a politikának. Vagyis: a 20. századi történelem – pláne a magyar! – hűséges kiszolgálója mindmáig az éppen illetékes politikai kurzusoknak, mindazzal megspékelve, ami az azt megelőzőkből ránk maradt.

Ezzel kell szembenéznünk az iskolától az egyetemig és tovább: minden másképp van – pláne: volt! –, de ha nem, akkor is létezik legalább kétféle történelem: egy házilagosan használatos, úgynevezett köznap, valamint egy hivatalos, megtanulandó, időlegesen – és mindig csak időlegesen! – közkézen forgatott. És a kettő még véletlenül sem egyezik. Egy család, egy közösség házilagos történelme egészen másképpen, más anyagokból – a mindennapi élet tapasztalataiból, élményeiből – áll össze, mint az éppen aktuális „történelemtudományé”. A „hivatalos történelemmel” az a baj, hogy időről időre, politikai kurzusról politikai kurzusra változik, de ebben a folytonos változásban is képes megőrizni és magával hordozni bizonyos megkövült, nem változó közhelyeket, amelyek maradandó vésetként cementelődnek bele a politikai emlékezetbe. Ezek aztán adu ászként bármikor előhúzhatóak, maradandó vádként aktuálisan kitergegethetőek, akár hamisak, akár igazak, akár a kettő között lévők, azaz elcsúsztatottak vagy bizonyos pontjaikban módosítottak.

Ilyen rémkép a „Horthy-fasizmusé”, amely máig ott lebeg a 20. századi történelem fölött mentőként, anélkül, hogy felemlegetői ahhoz vennék a kellő ismeretanyagot, hogy legalább finoman megkülönböztessék a fasizmust a náciizmustól.

Az epitheton ornans a felszabadulásnak nevezett szovjet megszállásból és az annak következményeképpen regnáló Rákosi-korszakból ragadt levakarhatatlanul Horthyra és korszakára, s használják ma is unos-untalan, holott mára már odáig voltunk képesek fejlődni, hogy meg sem különböztethetjük egymástól az olasz indíttatású fasizmust – ami eredendően és alapjaiban nem volt zsidóellenes: Mussolini titkárnője zsidó volt! – a német náciizmustól. A kettő között ugyanis mindig megvoltak bizonyos határozottan fajlagos különbségek.

Az íróembert – Szalay Károlyt – különösen bosszantják a történelem ezen különös, az eltelt időkhöz túlmutató játéka, különösen, ami a „fehérterror” és az antiszemitizmus vádjainak máig élő hagyományát illeti. Fel is kutatja, meg is találja e vádak „ősforrásait”, az első esetben a '19-es

kommunista emigráció vádaskodóiban, a másodikban a nyilas hatalomátvétel és a német megszállás túlélőinek politikai érdekből tett vallomásaiban. Értethető tehát, ha a maga írói módszerével felszólal az árnyalatlan, a történelmi környúlásokat figyelembe nem vevő gondolkodás ellen, s elhagyva egy pillanatra a benne bizonyosságot tevő író, irodalomtörténészt, esszéistát stb., történelmi pamfletíróvá – a benne rejlő sokadik alakká – avanszál, aki zoón politikonként, amúgy is tettlegesen létező személyként a történelmi igazságért emelve szót ereszkedik alá a 20. századi magyar történelem legsötétebb bugyraiba, hogy feltárja, ha nem is a legteljesebb igazságot, de az igazságnak legalább azon egy szeletét, ami talán segít megértenünk egy korszak mozgatórugóit, kínkeserves vergődéseit.

Szalay másképpen írja le ugyan, de Horthy a maga korában az utolsók közül való, gondolkodóknak és hívőnek megmaradt, monarchista indíttatású magyar dzsentri prototípusa volt, aki túlélte korát. Ízig-vérig hazafi, konzervatív és egyáltalán nem antiszemita: „A nácik azonban nem nyugodnak. 1943 tavaszán követelik Kállay leváltását és a zsidóellenes rendszabályok bevezetését. Horthy nem hajlandó Kállay leváltására, s kijelenti, hogy a Hitler által kívánt rendszabályokat sem alkalmazza a zsidósággal szemben. Mire Hitler indulatosan jelenti ki: egyedül Magyarország szegül szembe akarásával Közép-Európában.” Ha eszébe jutott volna – mondjuk, valaki regényírónak – megrajzolnia alakját, eléggé patetikus figurát láthatnánk, aki korántsem volt az a történelmi főgonosz, mint ahogyan őt évtizedek – sőt, lassan egy évszázad! – óta beállítani igyekeznek mindazok, akik – később, a szovjet irányítás alá kényszerítve s a szovjet akaratot maradéktalanul teljesítve! – nem képesek tudomásul venni azt a történelmi kényszerpályát, amelyen belül – vállalt feladatát az utolsó percig elvégezve – az országot vezetni volt kénytelen.

Különösen feltűnő az a tény, hogy azok a történelmi források, dokumentumok, amelyek alapján a bíróság felmentette Horthyt a háborús bűnök elkövetésének vádjáról, a későbbi, „marxista” történészeknek – éppen úgy, mint Szalay Károlynak és akárki másnak – rendelkezésére álltak, mégsem voltak elégségesek az objektív történelmi szemlélet kialakításához.

Ellentétben a ma is élő Horthy-hívók kinyilatkozásaival, Szalay nem „kimosdatni” kívánja Horthyt. Alapálása, hogy: „Nem tagadom: sokat hibázt, sőt, hibái bűnné fajultak olykor” – szögezi le mindjárt könyve ele-

jén. Hozzátehetnénk: éppen úgy, mint bárki más felelős államférfiúi feszült történelmi helyzetekben. Márpedig hogyan lett volna Horthy majd egész kormányzósága feszült történelmi helyzeteknek kitett? Az elveszített első világháború, a „tanácsköztársaság” zűrzavaros következményei, a „fehérterror” bosszúhadjáratai, a kisantant ellenségeskedései, s mindezeknek megkoronázásaképpen Trianon és annak következményei... Alig néhány békeév telt el, a fejlődést, a nemzeti talpraállást megbénította a gazdasági világválság, majd az azt követő náciizmus s annak fokozódó zsidóellenes rémtettei és hatásai az európai politikára, gazdaságra, így természetesen a magyarrá is. Embernek kellett lennie a talpán, aki hibátlanul helyt tudott állni „két pogány között” a vészterhes évtizedekben. Márpedig azokban az időkben igaz emberből jutott Európának a legkevesebb...

Horthy monarchista neveletéséből, jelleméből következik – erről érzékenyen ír Szalay –, hogy mindvégig ellen tudott állni a szélsőséges megnyilvánulásoknak: „Horthy és környezete antikommunista és antináci (nyilasellenes) volt. Tény és való, dokumentálható, hogy ezt a két politikai mozgalmat Horthy üldözte. Szálasi és Rákosi Máttyás egy időben és ugyanazon börtönben raboskodott a kormányzó jóvoltából.”

„Hitler utolsó csatlósa” – ha más nem, akkor ez a bélyeg az, amit mindmáig, különféle politikai érdekektől vezéreltetve rásüt Horthyra a már 21. századi világ, amelynek embert próbáló eszközei

ugyan változni látszanak, a módszer azonban ugyanaz: az ember istent játszik, új és új ötleteket fundál ki önmaga és kultúrája elpusztítására.

Egy 90. életévét taposó írónak kellett az igazság után járnia a történészek és politikusok helyett ahhoz, hogy a történelmi igazság feketén-fehéren napvilágra kerülhessen, hogy az „utolsó csatlós” bélyeg lemosódhassék a 20. századi magyar történelem egyik meghatározó alakjáról. Hiszen talán köztudott, hogy Horthy egyáltalán nem ápolt jó, pláne alárendelt viszonyt Hitlerrel. Talán még az is köztudott, hogy a nácik által követelt zsidótörvényeket meghozta ugyan a magyar parlament, végrehajtásukat azonban az utolsó pillanatig elszabotálta. Nem mellékes az sem, hogy a második világháború alatt Magyarország a menekültek Mekkájává vált stb., stb...

Historia est ancilla politicae – hogy javítsunk egyet az Aquinói Szent Tamás-i megállapításon. Hiszen Szalay Károly is ezt cselekszi. Nem tagadva a benne háttérbe szorított szépíró, ám a szépíróra jellemző indulattal történelmi feladatra és kutatómunkára vállalkozott. Nem egészen vakmerően, hiszen tudós művészettörténész is ő, tehát a kutatómunka módszerei a kisujjában vannak. Azonban hogy a cikksorozatnak indult *Sátánizált Horthy*-ból nagyszerű, az „ellenoldal” elhallgatását kiérdemlő könyv lett, nem utolsósorban a szerkesztő és a munkát bőséges és pontos jegyzetekkel ellátó történész – Székér Nóra – érdeme.

Kedves Olvasóink!

A Kortárs folyóirat aktuális száma az ország fontosabb, nagyobb újságosainál minden hónapban kapható. Az alábbi helyeken biztosan hozzájuthat:

BUDAPEST II. kerület • Széll Kálmán téri metróállomás • Budagyöngye újságos, Szilágyi Erzsébet fasor 121. • **III. kerület** • Flórián üzletközpont, újságos • **IV. kerület** • Újpest Központ metróállomás, újságos • **V. kerület** • Kálvin téri metróállomás, újságos • Városház utca 3–5., újságos • Váci utca 10., újságos • **VI. kerület** • Nyugati tér aluljáró újságos • **VII. kerület** • Blaha Lujza téri aluljáró aluljáró újságos • **IX. kerület** • Határ úti metrómegálló újságos • **X. kerület** • Árkád bevásárlóközpont, Örs Vezér tér 25/A • **XI. kerület** • Allee bevásárlóközpont, Október 23. utca 6–10. • **XII. kerület** • Déli pályaudvar metrómegálló, újságos • Hegyvidék Bevásárlóközpont, Apor Vilmos tér 11–12. • MOM Park újságos, Alkotás utca 53. • **XIV. kerület** • Sugár bevásárlóközpont, újságos, Örs vezér tér • **XV. kerület** • Pólus bevásárlóközpont, újságos, Szentmihályi utca 131. • **DEBRECEN** • Cora, újságos, Kishatár utca • Csapó utca 100., újságos • Fórum Debrecen, újságos, Csapó utca 30. • **EGER** • Széchenyi út 20. újságos • **GYŐR** • Révai Miklós utca 4–6., újságos • Vásárcsarnok, újságos, Hermann Ottó utca 25. • Győr Plaza, újságos, Vasvári Pál utca 1/A • **GYULA** • Béke sugárút 12., újságos • **KAPOSVÁR** • Fő utca 23., újságos • **KECSKEMET** • Március 15. utca 15., trafik • **MISKOLC** • Szinva Park bevásárlóközpont, újságos, Bajcsy Zsilinszky út 2–4. • **NYÍREGYHÁZA** • Korzó bevásárlóközpont, újságos, Nagy Imre tér 1. • **PECS** • Árkád bevásárlóközpont, újságos, Bajcsy út 11. • **SOPRON** • Széchenyi tér 13., újságos • **SZEGED** • Dugonics tér 1., újságos • Árkád bevásárlóközpont, újságos, Londoni körút 3. • **SZEKESFEHERVÁR** • Alba Plaza, újságos, Palotai út 1. • **SZOLNOK** • Pelikán bevásárlóközpont, újságos, Ady Endre utca 15. • **SZOMBATHELY** • MÁV állomás, újságos • **TATABÁNYA** • Győri út 3., újságos • **VÁC** • Káptalan utca 3., újságos • **VESZPRÉM** • Kossuth utca 1., újságos

Közelképek írókról

Márkus Béla

Közelképek írókról

„Titkok pályáján
kerengeni”
(Hollóidő)

Szilágyi
István

MM
KIADÓ

OKTÓBERBEN MEGJELENIK
ÚJ IRODALMI
MONOGRÁFIÁNK!

A kötet kapható lesz az Írók Boltjában, a Fókusz Könyvruházban,
vagy megrendelhető a www.bookline.hu weboldalon.

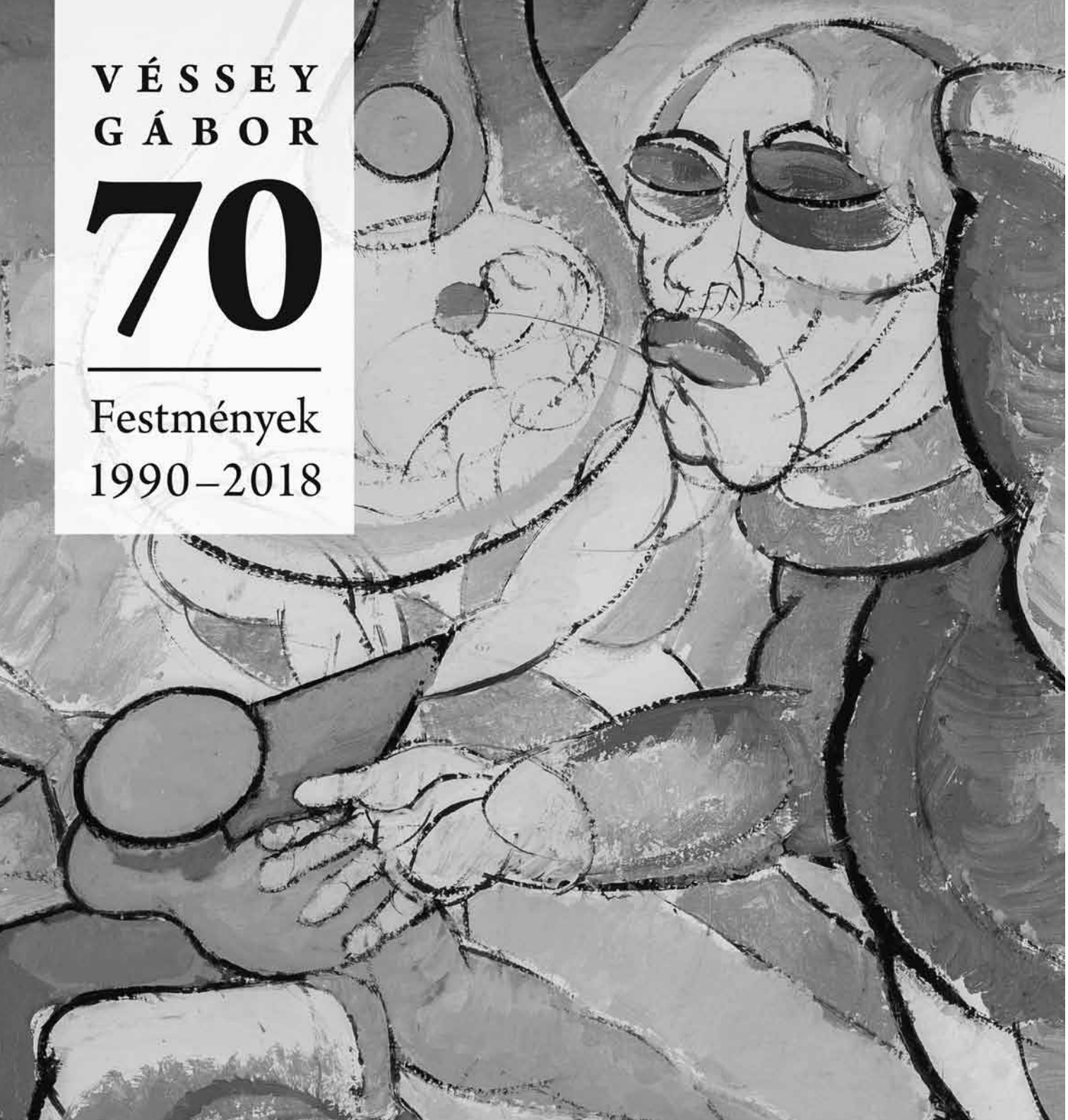
MM
KIADÓ

mmkiado.hu

VÉSSEY
GÁBOR

70

Festmények
1990–2018

*Véssey Gábor festőművész, az MMA rendes tagja kiállítása
a Magyar Művészeti Akadémia Képzőművészeti Tagozatának szervezésében*

2018. OKTÓBER 2. – NOVEMBER 18.

PESTI VIGADÓ, a Magyar Művészeti Akadémia székháza, VI. emeleti kiállítótér
1051 Budapest, Vigadó tér 2.

MMA
MAGYAR MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

minden, ami művészet
mma.hu

VIGADÓ
GALÉRIA